

repugnat esse aliquos actus bonos tantum permissos. Hoc autem magis attribuit D. Thomas minoribus bonis quam maioribus, quia minora non consuluntur, majora vero consuluntur; et quæ talia sunt, non videntur a D. Thoma sub his effectibus legis comprehendi, forte propter rationem in capite superiori insinuatam.

CAPUT XVII.

UTRUM SINT ALII EFFECTUS LEGIS PRÆTER ILLOS QUATUOR.

1. Inquirimus sufficientiam prædictæ numerationis: et ratio dubitandi est, quia plures alii effectus solent fieri per leges. Primo enim per leges taxantur pretia rerum. Secundo, per illas constituitur medium in materia virtutis. Tertio, dantur formæ contractibus, testamentis, etc. Et constituuntur ut essentielles, ita ut actus aliter facti non valeant. Ad quem effectum pertinent etiam irrationes contractuum, inhabilitationes personarum ad tales contractus, vel munera. Quartus est mutare dominia rerum. Quintus leges revocare. Sextus favores concedere et præmia tribuere: non enim minus hoc ad legem pertinet quam punitio. *Nam præmio ut pena vita moderatur humana*, ut Isidorus supra dicit.

2. Hanc difficultatem facile aliqui expediunt, concedendo esse alios effectus legis; illos vero quatuor fuisse numeratos ut præcipuos, magisque usitatos, ac necessarios, et quia ex eis facile erat alios intelligere. Quod non habet magnum inconveniens, quia nec Isidorus, nec Jureconsulti, nec D. Thomas assumpserunt provinciam tradendi omnes effectus, sed moraliter ac doctrinaliter locuti sunt. Et ab hoc modo dicendi non longe absunt Glossa, et Bartholomæus in d. l. *Legis virtus*, dum dicunt aliquas esse leges quæ non habent aliquem ex his effectibus; nullam tamen esse quæ non faciat aliquem effectum æquipollentem, et hoc satis esse. Et eadem ratione concedunt posse aliquam legem non habere aliquem alium æquipollentem alicui ex supra numeratis.

3. *Nullam esse legem sine aliquo ex effectibus numeratis, et omnes alios in his contineri ut probabile asseritur.*—Satis tamen probabiliter dici potest nullam esse legem, quæ non habeat aliquem ex dictis effectibus cum omni proprietate. Et e contrario nullum esse effectum legis qui sub prædictis non contineatur. Primum probatur ex principio posito in capite

præcedenti, ubi ostendimus omnem legem habere vim obligandi: ergo necesse est ut omnis lex obliget: ergo vel ad agendum, vel ad non agendum: nam hæc contradictorie opponuntur, et consequenter non admittunt medium, et ideo nulla est lex quæ saltem quatenus aliquem obligat, non habeat rationem præcepti aut prohibitionis, licet sub aliis rationibus possit alios effectus habere.

4. *De duplici potestate, directiva scilicet et coactiva, quæ comitantur legem.*— Ut autem probetur altera pars. supponenda est vulgaris distinctio de duplici virtute legis, directiva, et coactiva, quam tradit D. Thomas, q. 69, art. 5, et ibi alii. Solent autem hæc verba varie accipi: interdum enim vis coactiva legis dicitur vis obligandi in conscientia, quomodo loquitur D. Thomas, l. 2, q. 17, art. 3, ad 2, dum in hoc distinguit consilium a præcepto, quod consilium est inductio non habens vim activam, id est obligativam, et sic vis directiva est communis consilio: consistitque solum in illuminatione et directione mentis. Ita etiam Cajetanus, t. 4 Opusc., q. 2, sub coactione legis vim omnem ad obligandum includit, et fere, eodem modo loquitur Soto, l. 1 de Just., q. 6, art. 7, circa finem. Proprie vero loquendo, in ipsamet lege duo effectus, et consequenter quasi duæ virtutes distinguuntur: alia obligandi in conscientia, quæ directiva dicitur, alia subijciendi et obligandi ad pœnam, quæ coactiva dicitur. Nam in legislatore utraque potestas necessaria est: directiva, ut imperare valeat quid agendum vel non agendum sit cum necessitate quadam pertinente ad honestatem morum, quæ dicitur obligatio in conscientia, seu in ratione honestatis: coactiva, ut cogere possit ut sibi obediatur. Et hic est communior usus harum vocum, ut constat ex D. Thoma, dict. q. 96, art. 5, et aliis interpretibus ibi, et ita illis utemur, quia coactio proprie dicitur de re involuntaria, ut est pœna: directio autem legis plus includit, quia consilium, vel motionem, ac subinde includit obligationem.

5. Potestas ergo directiva sufficienter videtur explicari per actum præcipiendi et prohibendi propter rationem dictam, quod hæc contradictorie opponuntur. Item quia illæ duæ partes justitiæ, quæ sunt vitare malum et facere bonum, sufficienter comprehendunt totam justitiam, ut recte tradit D. Thomas 2, 2, q. 79, art. 1; ergo et leges ut obligantes sufficienter dividuntur per præcipientem et prohibentem. Ad potestatem autem coactivam pertinet moraliter cogere ad obediendum utrique legi,

quod fit per comminationem pœnæ: unde Augustinus, lib. de Correp. et Grat., cap. 1: *Dominus (inquit) solum ostendit a quo malo declinemus, et quod bonum faciamus, quod solum potest legis littera.* Postea vero ait hæc non posse impleri sine Spiritu gratiæ: *Quæ si desit (inquit), ad hoc lex valet ut reos faciat et occidat.* In quo explicat propriam vim coactivam legis: unde per hæc tria videbatur sufficienter explicata tota efficacia legis: tamen quia interdum etiam necessarium est aliquid permittere, quod fit sine obligatione, vel coactione respectu ejus cui fit permissio: ideo necessarium fuit hunc etiam effectum explicare, quia prout fieri potest per legem, partim a potestate directiva, partim a coactiva dependet. Nam ipsamet vis directiva ostendit et statuit aliquid esse permittendum, et non puniendum ab homine, et ita præcipit ipsam permissionem, et cogit ad illius observationem, et ita constant dicti quatuor effectus, nec apparet necessitas multiplicandi alios.

6. *Ad quem effectum legis pertineat pretia rerum taxare.*— Hoc autem ultimum magis confirmabitur discurrendo per alios effectus qui in principio, in secunda parte rationis dubitandi, proponebantur. Primus erat taxare pretia rerum, de quo assero pertinere ad effectum præcipiendi, vel prohibendi, aut permittendi, vel certe aliquid de singulis includere: ordinarie enim videntur tales leges ferri per prohibitionem, ne talis res pluris vendatur quam tanti, vel ne minori pretio ematur quam tali. Et interdum potest utrumque præcipi, scilicet, ut res vendatur, et ut tanti vendatur: frequentius vero permittitur venditio: taxatur autem pretium per aliquam prohibitionem, ut dixi. Vel, si velimus per modum affirmativi præcepti illud explicare, erit quasi sub conditione, seu quoad modum actus, non quoad exercitium, scilicet, si quis voluerit vendere, aut emere, tanti id faciat. Nec refert quod lex non feratur per propria verba præcepti, sed per verba quæ circa materiam versantur, taxando illam, vel aliquid simile, quia, ut dicitur in lib. *Cum pater*, § *Donationis*, ff. de Legar. 2: *Non queri oportet, cum quo de supremis quis loquatur, sed in quem voluntatis intentio dirigatur.*

7. *Ad quem effectum pertineat constituere medium in materia virtutis.*— Secundus effectus erat constituere medium in materia virtutis. De quo idem dicendum est: nam illud non fit nisi prohibendo, vel præcipiendo. Ut præceptum jejunii præscribit hodie medium

temperantiæ prohibendo cibos talis qualitatis, et plures comestiones ex aliis permissis, vel si medium affirmative statuatur, pertinet ad præceptum. Hoc enim modo lex præcipiens audire Missam in die festo, constituit in usu illius medium virtutis religionis pro tali tempore, quia pro illo facit talem actum esse necessarium ad honestatem illius virtutis, quod non fit nisi imponendo obligationem talis actus pro tali tempore.

8. *Ad quem effectum legis pertineat formam in humanis actionibus statuere.*— Tertius effectus erat formam in humanis actionibus ponere, scilicet, ut fiant tali vel tali modo, sub quo comprehendimus irritationem contractuum, et inhabilitationem personarum, vel ad illos simpliciter, vel ad illos tali aut tali modo faciendos, vel ad talia munera, etc. De quo effectu generatim dici potest sub præcepto comprehendi, quatenus lex dat formam actibus, et sub prohibitione, quatenus illos irritat. Sed hoc posterius habet difficultatem, quia ad irritandum non sufficit prohibitio, etiam directa, ut suo loco dicetur; ergo irritatio dicit specialem effectum a prohibitione distinctum. Nam prohibitio, ut sic, non tollit absolutam potestatem faciendi actum, sed facit ne liceat: at irritatio privat potestate faciendi valide actum; est ergo effectus distinctus: et ideo addi potest, irritationem esse quidem distinctum effectum a prohibitione; semper tamen adjungi prohibitioni, et habere rationem pœnæ, vel ejusdem prohibitionis violatæ, vel alterius culpæ. Verumtamen, licet hæc irrationes vel inhabilitationes sæpe inferantur per leges in pœnam, per se tamen non ita est: nam inhabilitatio sacerdotis ad matrimonium non est pœna, nec irritatio matrimonii sine parochæ et testibus, et similia. Dicit aliter potest hunc effectum esse specialem, et distinctum ab illis quatuor; tamen esse specialem legis humanæ, et ideo non assignari. Sed hoc non satis facit: tum quia qui distinguunt et numerant illos quatuor effectus, præcipue loquuntur de lege humana: tum etiam quia forte assumptum non est verum, et non est parum controversum, an lex naturalis vel divina interdum irritet actus, vel inhabilitet personas ad illos, quod postea videndum est.

9. *Effectus irritandi vel inhabilitandi ad legem prohibentem vel præcipientem pertinet.*— Dicendum ergo est, hunc effectum irritandi vel inhabilitandi sub prohibitione, vel præcepto contineri. Duobus enim modis fieri potest irritatio, scilicet præscribendo formam

essentialem, sine qua actus non valeat, vel prohibendo omnino actum. Primus spectat ad potestatem quam lex habet ad taxanda pretia rerum: nam ejusdem rationis sunt præscribere modum in translatione, acquisitione, vel amissione rerum: hæc autem omnia fiunt præcipiendo saltem modum operandi, vel prohibendo alios modos, ut declaravi. Secundus autem modus ad prohibitionem spectat; quia legislator habet potestatem prohibendi non solum actum, sed etiam valorem actus: unde irritatio dici potest specialis, et quasi duplicata prohibitio; quia non tantum actum, sed etiam valorem ejus prohibet, et ad idem reducitur inhabilitatio personæ: nam eodem modo fit.

10. Objici vero potest, quia sunt quædam leges, quæ irritant actum, et non prohibent illum directe, ut dixi in libro 2 de Juram., capite 24. Item quia prohibitio directe fit de actu possibili, ac subinde relinquatur in absoluta potestate illius cui fit prohibitio: irritatio autem aufert potestatem valide faciendi: ergo non est prohibitio, sed effectus alterius rationis. Sed respondetur irritationem sub prohibitionem comprehendi, sive actus omnino caveatur, sive solum statuatur ne valide fieri possit, qua saltem necesse est prohibere actum ut formaliter talem, scilicet ut matrimonium, vel testamentum, quia prohibere valorem actus, est prohibere ne subditi possint talibus actibus uti ut validis: an vero hæc prohibitio, quando est per leges civiles, semper obliget in conscientia, postea videbimus. Aliter etiam potest hic effectus explicari, ut dicam in puncto sequenti.

11. *Ad quem effectum legis pertineat mutare dominia rerum.*—Quartus effectus erat mutare dominia rerum, ut fit in lege præscriptionis, etc. Ad quam dici potest etiam hunc effectum reduci ad præceptum: nam lex præcipit hunc esse dominum, et non illum: præcipit autem faciendo, quia alias non posset efficaciter præcipere. Addi vero potest, probabile esse hunc effectum, et similes (licet legibus firmentur, et ideo ferendo leges fieri soleant) formaliter non fieri per legem ut lex est, quia auferre vel dare dominium non est præcipere, sed est quasi donare, vel operari. Item quia videtur esse a potestate diversæ rationis: nam in principe vel republica non solum est potestas propria jurisdictionis ad imperandum et puniendum, sed etiam est potestas supremi dispensatoris et administratoris bonorum reipublicæ. Lex ergo cum suis propriis effectibus procedit a potestate jurisdictionis: transferre autem

dominia vel impedire illa, et similia pertinent ad bonorum administrationem, et ad potestatem dominii alti, quod dicitur esse in republica. Et hac potestate formaliter utitur princeps, quando statuit, ut per præscriptionem acquiratur dominium ab uno, et amittatur ab alio: ipse enim sua superiori potestate et voluntate de facto confert dominium, quod certe formaliter non est præcipere, sed agere, et quasi donare. Tamen non fit sine præcepto, quia oportet ut modus acquirendi lege præscribatur, et ut facta acquisitione postea firma et illæsa conservetur, et ideo hic effectus tribuitur legi, licet, ut dixi, formaliter diversus sit, et ideo fortasse inter effectus legis, ut talis est, non numeratur; quæ doctrina ad effectum etiam irritandi applicari potest.

12. *Ad quem effectum legis pertineat legis revocatio.*—Quintus effectus erat de revocatione legis, sed hic non habet difficultatem, quia revocatio legis non est legislatio, sed potius ablatio, sicut dispensatio legis, vel interpretatio, aut moderatio non sunt effectus legis, sed alii actus qui circa legem ipsam fiunt. Quod si interdum abrogatio unius legis fit per aliam, tunc lex nova habebit suos proprios effectus, quos per se intendat, aut faciat: ablatio autem alterius est quid consequens, sicut generatio unius est corruptio alterius; vel certe si nova lex directe imperat ne prior servetur nec pro lege habeatur, tunc illa abrogatio pertinebit ad prohibitionem quamdam, et sub illo effectum legis continebitur.

13. *Favores seu præmia ad legem permissivam pertinent-ne, an non.*—Sextus effectus erat favores concedere, et præmia conferre. Sed de favoribus jam vidimus, ex mente Isidori sub permissione comprehendi. Dico etiam idem esse de favoribus quod de privilegiis: nam si considerentur respectu ejus cui fiunt, non sunt effectus legis, sed alterius potestatis donandi, vel dispensandi jura reipublicæ: si vero considerentur ex parte aliorum, quibus favor ille præstandus est, vel privilegium servandum, sic continetur sub præcepto, aut prohibitionem, juxta dicta in capite 13. De præmio vero dixit Castro supra, sub pœna comprehendi et subintelligi. Juxta mentem autem Isidori videtur sub permissione comprehendi, quia petitionem præmii ponit expresse sub permissione. Divus Thomas autem non putat hunc esse effectum legis, quia non requirit potestatem superiorem, sed potest a quolibet fieri: unde æquiparat illud consilio, quod etiam non requirit legis auctoritatem, et ideo etiam non est effectus

legis. Et hæc sententia mihi placet. Addi vero potest pœnæ adjectionem esse multo frequentiore in legibus quam promissionem præmii, quia est, moraliter loquendo, magis necessaria; homines enim majori ex parte pravi sunt ad malum, et suis ducuntur cupiditatibus, et ideo frequentius timore pœnæ coerceri debent: unde etiam judices et custodes legum ordinarie magis obligantur ad puniendos legum transgressores, quam ad conferendum præmium observantibus illas, et propterea merito inter legis effectus, potius pœna, quam præmium constituitur.

CAPUT XVIII.

AN VIATORES OMNES LEGI SUBJECTI SINT ET ILLA OBLIGENTUR.

1. Diximus potissimum effectum legis in obligatione positum esse, omnesque alios in hoc uno radicari: obligatio autem essentialiter respicit aliquem cui imponatur, et ideo ad perfectam hujus effectus declarationem necesse est exponere, in quos cadat hæc obligatio legis, vel qui sint capaces illius. Quamvis enim supra ostensum sit legem ad homines, et in communi, seu pro aliqua communitate ferri; non tamen declaratum est an omnes homines sint capaces hujus obligationis, vel aliqui sint quasi exempti. Quam quæstionem de lege humana particulari tractavit D. Thomas, 1. 2, quæst. 96, articulo 3, quia fortasse de lege in communi non putavit esse necessariam, eo quod evidentissimum sit, omnes omnino homines viatores adultos (de his enim loquimur) esse subjectos alicui legi. Nihilominus hæretici hujus temporis cogunt nos ut quæstionem hanc hoc loco in generali tractemus, in qua non inquirimus qui homines obligentur legibus positivis, divinis, aut humanis; imo nec qui obligentur lege naturali: hæc enim postea in particulari videbimus; unde multo minus inquirimus an omnes homines omnibus legibus obligentur: nam clarum est non obligari singulos omnibus et singulis legibus: id enim quoad leges positivas nec necessarium est, nec possibile, ut per se est notum: solum ergo inquirimus an obligatio legis, ut sic, seu alicujus legis, abstracte, seu disjunctim sumptæ, ad omnes homines pertineat, ita ut nullus sit, qui jugo alicujus legis non subjiciatur.

2. *Hæretici justos omnes eximunt a lege.*—Hæretici enim hujus temporis docent justos a jugo legis exemptos esse, et non loquuntur de lege tantum humana, ut aliqui putant: sed

simpliciter de lege, ut ex eorum fundamentis manifeste colligitur: quæ diligenter et accurate expendunt Petrus Canisius, libro 4 de Corruptelis verbi Dei, cap. 11; Salmeron, in Epistol. ad Galat., disput. 14, et cardinalis Bellarminus, libro 4 de Justificat., cap. 1, ubi inter alias Lutheri blasphemias sequentem refert ex quodam ejus sermone: *Caveamus a peccatis, sed et multo magis a legibus et bonis operibus, et tantum attendamus ad Dei promissionem et fidem.* Refert etiam, ipsos in hoc constituere libertatem Christianam, quod homo justus liber sit a debito legis implendæ coram Deo, ita ut illi omnia opera sint indifferentia, id est, nec præcepta, nec prohibita. Fundantur isti partim in erroribus suis, partim in quibusdam testimoniis Scripturæ prave intellectis. Præcipuum fundamentum est, quia negant veram justitiam, et necessitatem operum ad illam: nam dicunt homines justificari per solum acceptionem, vel non imputationem Dei extrinsecam, quam omnis ille assequitur, qui firmiter credit sibi esse remissa peccata, vel potius non imputari propter Christum: et hanc fidem dicunt sufficere ad salutem, quidquid homo operetur. Ex quo principio necessario sequitur justum, qualis ab eis fingitur, si in ea fide constans sit, non obligari ulla lege, quia quidquid operetur credens sibi non imputari, non fit reus pœnæ, nec sibi ad peccatum imputatur. Unde non videntur ita negare homines ligari lege, ut opera legi contraria non sint peccata: nam potius alias docent omnia opera justorum esse peccata, et impossibile esse etiam justos legem Dei implere, et similia, quæ supponunt legem obligare, et esse regulam talium operum. Aiunt ergo illam obligationem moraliter quasi tolli, vel impediri per illam suam fidem, quia non facit hominem reum pœnæ, nec ratione illius opus in conspectu Dei tanquam malum reputatur, licet in se tale sit. Aliud eorum fundamentum sumitur ex falsa quadam differentia inter legem et Evangelium, quam infra tractando de lege gratiæ expendemus. Testimonia vero Scripturarum, quibus niti se simulant, in capite sequenti expenduntur.

3. *Omnes homines viatores subjectos esse legi fides docet.*—Veritas autem catholica est, omnes homines viatores esse subjectos legi, ita ut teneantur illi parere, ejusque rei fiant apud Deum, si illam voluntarie non servant. Conclusio est certa de fide, definita in Concilio Tridentino, cap. 11, et can. 18, 19 et 20, ubi specialiter loquitur de justis et perfectis, quia

contra hæreticos specialiter doctrinam tradebat: non tamen omittit generalem doctrinam, cum inquit: *Nemo autem quantumvis justificatur, liberum se ab observatione mandatorum putare debet*: si ergo nemo excipitur ab hac obligatione, omnes prorsus homines in hoc mundo legibus subjecti sunt. Potestque hoc ostendi inductione quadam: nam homines a principio suæ creationis subjecti fuerunt legi naturali, et præterea Adam et Eva legem habuerunt non comedendi de ligno scientiæ, etiamsi essent justis et in statu innocentiae. Præterea post peccatum, et ante Christi adventum manifestum est Judæos fuisse sub lege scripta, et reliquos homines sub lege naturali (ut nunc omittamus leges humanas), et hoc ex professo docet Paulus in Epist. ad Roman., cap. 1 et 2, ostendens tam Judæos quam Gentiles prævaricatores fuisse legis, illos scriptæ, hos naturalis, quam scriptam in cordibus ostendebant, quando aliqua ex parte illam servabant. Illæ autem leges non minus obligabant justos quam injustos, quia indifferenter pro omnibus positæ sunt. Et lex naturalis per se, et ab intrinseco, ante, et post justitiam, vel injustitiam obligat: lex vero scripta a justis incepit; nam toti illi populo fidei, in quo erat Moyses, Aaron, et multi alii justis, data est, et prius lex circumcisionis data fuit Abrahæ, qui erat justus.

4. Post Christi vero adventum extra Ecclesiam non sunt justis, et ideo de hominibus qui omnino sunt extra illam solum dicere possumus, Gentiles infideles teneri eadem lege naturali, quia non est dispensatum cum illis, nec aliqua gratia illis facta est. Et præterea certum est eos teneri ad recipiendam fidem et Christi legem, ipsomet Christo attestante: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis*. Quod vero spectat ad Judæos, etiam est manifestum eos obligari lege naturali, et teneri eodem præcepto quo Gentiles ad recipiendum Baptismum ac legem Christi, quod clarius expressit Marc., cap. ult., dicens: *Prædicare Evangelium omni creaturæ, etc., qui non crediderit, utique fide viva et per charitatem operante, condemnabitur*: et præterea isti Judæi, quamvis jam revera non obligentur lege scripta, quia sublata est, tamen ex conscientia erronea illam non servando peccant: nam Paulus *testificatur omni circumcidenti se, quia debitor est universæ legis faciendæ*, ad Galat. 5.

5. *Mali Christiani lege evangelica obligantur*.— Venio ad Christi Ecclesiam, de qua peculiariter loquuntur hæretici, et in ea distinguo malos a bonis, seu justis. De malis, evidens est eos obligari lege, quandoquidem ideo mali sunt, quia legem non servant. Dicent forte hæretici non ideo hos esse peccatores, quia simpliciter præcepta non servant, sed quia infideliter ea non servant, id est, quia dum contra illam operantur, non habent firmam fidem quod talia mala opera sibi non imputentur nec propter illa amittant Dei benevolentiam et favorem, in quo isti justitiam ponunt. Sed refellitur facile hic error ex verbis Christi, ubi in sententia condemnationis malorum Christianorum, non damnat illos, quia non crediderunt, nec quia transgredientes præcepta fiduciam non imputationis non habuerunt, sed simpliciter quia opera misericordiæ non fecerunt, ac subinde quia legem misericordiæ et charitatis non servarunt, ut ponderavit Augustinus, lib. de Fid. et operib., c. 15, et lib. de octo Quæstionibus ad Duleit, cap. 1, ubi plura alia testimonia Scripturæ ad hoc confirmandum congerit. Sed de hac etiam parte non oportet plura hic dicere, quia quoad hos baptizatos pravos non negant etiam hæretici subjectionem ad legem, sed errant in modo explicandi, de quo statim aliquid dicemus, et latius in materia de Gratia et de Fide.

6. Superest ergo dicendum de fidelibus justis, ex quibus quidam esse possunt baptizati tantum in voto, qui eo modo dicuntur esse de Ecclesia, seu merito, licet non numero: alii vero sunt baptizati in re, et de numero vivorum membrorum Ecclesiæ. De prioribus manifestum est obligari saltem lege Baptismi, ultra obligationem legis naturalis, et fidei, spei, charitatis et poenitentiae: de baptizatis autem etiam justis, quod obligentur legibus humanis tam civilibus, quam ecclesiasticis, et lege etiam divina positiva a Christo lata, ostendimus infra in suis locis: nunc ergo probatur de lege divina morali, seu naturali. Primo, quia hæc est tam intrinseca, et per se necessaria, ut auferri non possit, ut in libro sequenti ostendemus.

7. Secundo, quia Christus illam non abstulit, imo illam stabilivit statim in initio prædicationis suæ, Matth. 5, ubi illam magis declaravit, et a corruptionibus Pharisæorum, vel imperfectionibus legis Mosaicæ expurgavit, et additis consiliis, et mediis ad observandam illam, eam perfecit, et quodammodo auxit. Certum est autem totam illam doctrinam da-

tam fuisse a Domino pro sua Ecclesia futura, et tam pro justis quam pro injustis: nam ad omnes dicit: *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum*, et quæ sequuntur. Et maxime ponderandum est illud Matt. 7: *Intrate per angustam portam*: vocat enim aperitissime *angustam portam* observationem mandatorum, quæ mandata dicit in illo principio comprehendere: *Quæcumque vultis ut vobis faciant homines, et vos facite illis*, quod docet etiam ad Evangelium pertinere, et ad omnes qui illud profitentur.

8. Tertio, omnia quæ Christus in nocte Cænæ docuit de observatione præceptorum, et præsertim charitatis, ad justos baptizatos maxime pertinent: justis enim et baptizati erant Apostoli, ad quos dicebat, Joan. 14: *Si diligitis me mandata mea servate*, et infra: *Qui habet mandata mea, et servat ea, iste est qui diligit me*, et infra: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit*, et cap. 15: *Manete in dilectione mea; si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea*; et infra: *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis*. Quæ conditionalis habet vim comminationis, et necessitatem indicat observandi mandata ad conservandam charitatem: ergo justis tenentur servare mandata, et sine hac observantia justitiam non servabunt. Possunt infinita similia ex Scripturis adduci, sed non oportet immorari in re clara, et evidente lumine naturali, saltem quoad præcepta moralia.

9. *Fit satis fundamentis hæreticorum*.— Fundamentum hæreticorum plures involvit errores, quos hoc loco tractare non possumus, sed in variis locis hujus operis tractandi sunt: nam primo, quod dicunt impossibilia esse divina mandata, supra jam rejectum est, et ex tractatu de Gratia fiet evidentius. Secundo, ibidem repellitur, quod aiunt, omnia opera justorum esse peccata, præsertim mortalia. Tertio, veram differentiam legis veteris et novæ trademus in fine hujus tractatus, et falsam ab hæreticis confictam impugnabimus. Quarto, radicem omnium hæresum, quæ est imputata justitia, in materia de Gratia evellemus, ibique ostendemus homines vere, et re ipsa, ac intrinsece justificari per inhærentem justitiam per Christum datam, et per eandem vere et radiciter remitti peccata, et non tantum tegi, seu ad poenam non imputari: unde certum esse constabit opera justorum ita aestimari et reputari, ac imputari a Deo, sicut re vera sunt: unde si sint bona opera, imputan-

tur ad præmium, si mala levia, ad poenam temporalem, nisi per poenitentiam et satisfactionem deleantur: si peccata gravia, ita imputari ut ipsam justitiam destruant, donec per poenitentiam reparentur.

10. Fundamentum ergo hæreticorum etiam naturali lumini contrarium est, et divinæ bonitati valde repugnans: non potest enim non displicere Deo peccatum, ut peccatum est: nam, Sap. 14, *odio est Deo impius, et impietas ejus*. Item repugnat divinæ justitiæ eo facilius remittere, vel non imputare peccata, quo majori fiducia in ipsomet Deo fiunt, quasi ipse dederit licentiam peccandi, promittendo non imputationem eis qui illam crediderint: eo vel maxime, quia vana et ficta est talis promissio: nullibi enim in Testamento novo habetur magis quam in veteri: imo ait Paulus, Roman. 2, secundum Evangelium Deum esse judicaturum occulta hominum per Jesum Christum, utique secundum legem et veritatem, non secundum falsas hominum existimationes. Denique interrogo ab his hæreticis, an homines ante Christi adventum justificarentur in fide Christi, nec ne? Nam, si negent, magnam injuriam universali redemptioni Christi inferunt, et repugnant expressis locis sacræ Scripturæ, Actor. 4: *Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, sub quo oporteat eos salvos fieri*. Illum enim solum posuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, teste Paulo ad Roman. 3. Si autem affirmant, semper justificationem factam fuisse per fidem: ut consequenter loquantur, oportet ut dicant semper factam fuisse sine lege et operibus, et per non imputationem cum sola fiducia ex parte hominum: ergo dicere cogentur, etiam justos in statu legis naturæ, aut veteris non fuisse legi obnoxios, nec peccasse contra illam, etiamsi illam transgredierentur, dummodo id facerent cum fide non imputationis: quid ergo est quod specialiter Evangelio attribuunt? est ergo impium, et vanum tale fundamentum.

CAPUT XIX.

EXPLICANTUR ALIQUA SCRIPTURÆ TESTIMONIA
QUIBUS HÆRETICI ABUTUNTUR.

1. *Prima objectio hæreticorum*.— *Alii qui exponunt locum Pauli de lege veteri, quæ justis, id est, Christianis justis non est imposita*.— *Excluditur expositio*.— Superest ut testimonia Scripturarum expendamus quæ in favorem